

[tema: kulturmøder]

Korstog og kultur- møder

*Lars Peter Visti Hansen er lektor, cand. mag. i engelsk og historie. Han udsendte i 2004 bogen *Korstogene - Idé og virkelighed på forlaget Systime.**

Er der grund til at beskæftige sig med korstog og korstogstiden i dag, hvor verden har bevæget sig meget langt væk fra middelalderlige krige med ridere i rustning? Svaret er ja, selvfølgelig er der det. I disse år er der en stor interesse for korstogene og for de kristne korsfareres møde med det muslimske Mellemøsten.

En del af interessen er båret af populære fremstillinger af korstogshistorien, som Jan Guillous bøger om ridderen Arn og filminstruktøren Ridley Scotts film *Kingdom of Heaven*, der havde premiere i 2005.

Nutidens interesse for korstog er imidlertid også begrundet i en reel interesse for den tid vi selv lever i. Terrorangrebet mod World Trade Center i New York og krigen i Irak har gjort korstogene underligt vedkommende. Er der tale om et kulturernes, for ikke at sige civilisationernes, sammenstød i dag mellem vestlige værdier og uforsonlige islamister? Er forholdet mellem Østen og Vesten i dag et naturligt led i en lang historisk proces? Kan man drage en parallel mellem korstogene og verden i dag? Og er krigen i Irak en retfærdig krig?

De fleste er enige om, at det er vigtigt at lære om vores forhold til andre kulturer, for at forstå vores egen placering i verden. Det gælder i en sådan grad at "kulturmøder" har fået en fremtrædende placering i gymnasiernes historieundervisning efter gymnasireformen i 2005.

For at få svar på hvad der kendetegner kulturmødet mellem vesterlændinge og muslimer, søger vi tilbage i historien, uanset om vi sidder i klasseværelset eller hjemme i sofaen. Her er korstogene ikke det kedeligste sted at begynde.

Netmagasinet
www.historie-nu.dk

Historie-nu.dk er et gratis historie magasin, der sætter nutiden i perspektiv og giver baggrunden.

Urban II og det første korstog

Da pave Urban II i Clermont i 1095 holdt den prædiken, der igangsatte det første korstog, havde han været i gang med forberedelserne et stykke tid. Paven var på den måde sikker på en vis opbakning til det militære forehavende, han havde i tankerne, nemlig erobringen af den hellige by, Jerusalem, der var gået tabt til muslimerne i 632. Alt tyder imidlertid på, at selv paven blev overrasket over den tilslutning, korstoget fik fra både høj og lav indenfor den vestlige kristenhed. Han havde sandsynligvis håbet på en begrænset militær ekspedition, der udover at drage mod Jerusalem også kunne aflaste de kristne naboer i øst, Byzans, i deres konstante krige mod tyrkerne i Lilleasien.

Nu blev det første korstog i stedet noget helt andet, en massebevægelse fra vest mod øst mod et mål, der realistisk set måtte opfattes som uopnåeligt

Årsagerne til korstogene

Årsagerne til korstogets og de følgende korstogs' succes er mange. Den katolske kirke havde i tiden inden det første korstog været igennem en reformproces, der havde styrket pavemagten. På samme tid er der vidnesbyrd om en religiøs vækkelse i samfundene i Vesteuropa. Pavens budskab havde på denne tid en vægt, så det nåede ud i alle afkroge af den vestlige kristendom.

Pilgrimstogter til hellige steder var i forvejen populære i middelalderen. De kunne gå til Skt. Jakobs grav i Santiago de Compostela, til Rom eller Konstantinopel, eller sågar helt til Jerusalem. De første korsfarere kunne se ideen om at drage på korstog som en udvidelse af pilgrimstanken.

Paven anviste en måde, hvorpå samfundets krigerklasse, adelen, kunne gøre det, den var god til, nemlig at føre krig, uden at komme til at synde. Cisterciensermunken Bernhard af Clairvaux, den senere Skt. Bernhard formulerede det i en afhandling om det ny ridderskab omkring 1130 således: "Og gå så fremad i sikkerhed, riddere, og uddriv med uforfærdede sjæle fjenderne af Kristi Kors, sikre på at hverken død eller liv kan adskille jer fra Guds kærlighed som er i Jesus Kristus..... Hvor glørværdige er sejrherrene der vender tilbage efter slaget. Hvor velsignede er martyrerne, der dør i kamp." (cit. efter Korstogene, Idé og virkelighed side 84).

Bernhard er den kendteste af de mange personer, der op igennem tiden prædikede korstog, og i hans optik er det tydeligt, at riddernes opgave er at føre en slags hellig krig.

Sidst men ikke mindst var det kristne Vesteuropa (efter en periode med

indbyrdes splid) gået ind i en periode præget af ekspansion. Udover korstogene var reconquistaen (generobringen) i gang i Spanien, der var en omfattende tysk kolonisering mod øst og normannerne var aktive både i middelhavsområdet og på de engelske øer. Det var ikke kun den vestlige kristendom der blev udbredt, men også den herskende samfundsmodel i Vesteuropa, feudalismen. Det var således ikke altid nok at være kristen for at undgå overgreb, hvis man ikke var det på den rigtige måde.

Det første korstogs forløb

Efter at først folkekorstog, der hovedsageligt bestod af et sammenrend af almindelige mennesker, var blevet slået af tyrkerne i Lilleasien, lykkedes det mirakuløst det første korstog at nå frem til og erobre Jerusalem. En stor del af korsfarerne havde mistet livet undervejs, og de overlevende gik i deres sejrsmarsch i gang med at slagte byens muslimer og jøder. En anonym kronikør beskriver hvordan:

”Der var et sådant slagteri, at vores mænd vadede i blod op til deres ankler” (Gesta Francorum cit. efter Korstogene, Idé og virkelighed side 76).

Det mirakuløse var ikke gået hen over hovederne på de overlevende deltagere i det første korstog. De var, med Guds hjælp, trængt langt ind på fjendtligt område. Deres rejse havde været en sand lidelsesrejse og nu var de endelig i stand til at bede ved kristendommens helligste steder. Hermed havde de også opfyldt deres korstogsløfte, og langt de fleste drog hjem. Størstedelen af de korsfarere der vendte hjem var langt fattigere end da de drog af sted, men de fik masser af prestige i det Vesteuropa, de vendte hjem til. En del hjembragte dyrebare relikvier blev skænket til kirker og klostre i deres hjembyer.

Muslimerne og det første korstog

Indtil for ganske nylig beskæftigede man sig hovedsagelig med korstogene som et vesteuropæisk fænomen, og en række bøger om korstogene beskæftiger sig kun overfladisk med udviklingen i den muslimske verden. Det første korstog var dog ikke nået til Jerusalem, hvis ikke det havde været for en splittet muslimsk verden, der var mindst ligeså optaget af at føre krig internt som til at gøre op med de kristne korsfarere.

I tiden før det første korstog var der en kalif i både Bagdad og Cairo. Den reelle magthaver i Bagdad var dog den stor-seljukkiske sultan. De seljukkiske tyrkere var siden deres omvendelse til sunni-islam i 900-tallet blevet en større og større magtfaktor i den muslimske verden.

Kaliffen i Cairo tilhørte det shia-muslimske fatimide-dynasti, der forsøgte at

sprede sin indflydelse ind i den sunni-muslimske verden.

I tiåret inden det første korstog var en række ledende figurer i den muslimske verden afgået ved døden. I Cairo var kalifatet alvorlig svækket, og i det stor-seljukkiske sultanat kæmpede en række personer om at blive den næste sultan. Den konflikt beslaglagde størstedelen af seljukkernes militære kræfter, og de konflikter, der udspillede sig i sultanatets vestlige udkant var af underordnet betydning. Guvernører over de forskellige byer som Antiokia, Damaskus og Aleppo begyndte at varetage deres egne interesser, og dyrke modsætningerne til de andre småherskere i området. Der var altså ingen samlet modstand mod korsfarerne, efter at de, angiveligt med hjælp fra "den hellige lanse", havde besejret en muslimsk hær uden for Antiokia. Der skulle gå en del år før den muslimske verden kunne mobilisere en enhed og styrke, der kunne true korsfarerstaternes eksistens.

Korsfarerstaterne i den muslimske verden

Korsfarerstaterne, der opstod i Syrien og Palæstina, blev ikke, som man måske kunne have forventet, underlagt paven, men opbygget efter en feudalsamfundsmodel, hvor de indvandrede latinske kristne var hævet op over de indfødte, hvad end de var kristne eller muslimer. Frankerne, som disse latinske kristne blev kaldt, var dog for få til at klare sig uden at drage nytte af de indfødte muslimer. De muslimske og kristne herskere kunne i fredelige tider endda blive enige om at dele afgifterne fra den indfødte befolkning i grænseområderne.

Indvandringen fra Vesteuropa blev aldrig tilstrækkeligt stor til at frankerne kunne gennemføre en egentlig kolonisering. Frankerne nåede heller aldrig at udbygge deres forsvar i dybden ved f.eks. at indtage Aleppo eller Damaskus, som det blev forsøgt i det andet korstog og inden længe begyndte frankerne at løbe ind i de første militære nederlag.

De muslimske områder omkring korsfarerstaterne blev efter 1150 samlet under Nur al-Din og derefter Saladin, der indtog Jerusalem i 1187. Den sidste større by på frankernes hænder, Akko (Acre), blev indtaget af de egyptiske mamelukker i 1291 og i 1302 måtte Johannitterne forlade deres sidste besiddelse, øen Arwad ud for den syriske middelhavskyst. To hundrede år i det hellige land var slut, og trods en række forsøg på at igangsætte nye korstog til det hellige land blev de, med nogle få undtagelser, aldrig til noget. Vesteuropa blev i stigende grad optaget af andre ting.

Billedet af korstogene

Paradoksalt nok har korstogene siden spillet den største rolle for taberne, de kristne vesteuropæere. Korstog blev et vigtigt element i den Vesteuropæiske adels selvforståelse.

I oplysningstiden så man fordømmende på det man så som et utroligt spill af ressourcer, men i løbet af 1800-tallet blev korstogene indhyldet i romantiske forestillinger om ædle riddere, samtidigt med at de imperialistiske Vesteuropæiske magter dukkede op i, eller "vendte tilbage" til, Mellemøsten.

Efter blodsudgydelserne i to verdenskrige blev man igen i Vesteuropa kritisk overfor korstogene. I Stephen Runcimans berømte trebindsværk om korstogene "A History of the Crusades" fra 1950'erne bliver korsfarerne portrætteret som en slags "Guds galninge". Et billede, der går igen i Terry Gilliams TV-korstogsserie i 4 afsnit (der i øvrigt er ganske underholdende). Nutidens korstogsforskning lægger vægt på at forstå korsfarerne på deres egne betingelser og udfra deres egne forklaringer. Det vil sige, at man tager korsfarernes religiøse motivation mere alvorligt i dag end tidligere.

I den muslimske verden var korstogene stort set glemt, indtil man sidst i 1800-tallet begyndte at oversætte europæiske værker. Siden er korstogene blevet brugt som eksempel på (endnu) et vestligt overgreb. Israel er endda blevet karakteriseret som en ny korsfarerstat.

Korstogene i en kulturmødesammenhæng

Korstogene var hverken det første eller sidste møde mellem kristne og muslimer. Jørgen Bæk Simonsen har i sin bog "Islam med danske øjne" glimrende beskrevet hvordan mødet spændte af, da det dengang kristne Mellemøsten blev erobret af muslimerne i 600-tallet. Hos både kristne og muslimer kunne man forstå og forklare begivenhederne på et religiøst grundlag. Efter at korstogene til det hellige land var afsluttet spillede kampen mod det ekspanderende Osmanniske rige en vigtig rolle langt op i tiden. En række af felttog mod osmannerne havde status af korstog. Truslen fra "tyrken" mod det kristne Europa har uden tvivl haft indflydelse på det billede af tyrkere vi har i dag.

Byen Jerusalem er også et studie værd. I en gymnasiesammenhæng vil det være oplagt for historie i samarbejde med religion og samfundsfag at studere byens historiske og religiøse betydning. Problematikken omkring Jerusalem kan føres helt op til i dag, hvor den er et hovedstridspunkt mellem Israel og palæstinenserne.

Indvandrerdebatten og synet på muslimer i den vestlige verden i dag, og de historiske forestillinger de baserer sig på, er endnu et vigtigt emne at be-

skæftige sig med.

Et helt centralt og aktuelt element ved korstogene er ideen om at føre retfærdig krig. Hvilke motiver og bevæggrunde kræves der af initiativtageren til en krigshandling? Hvilken autoritet skal ligge bag?

Hvis et korstog krævede Pavens underliggende autoritet, hvem har så autoritet til at føre krig i dag? Er det FN's sikkerhedsråd eller USA's præsident, eller nogle helt andre? At sammenligne korstogene med krigen i Irak kan godt få nutidens gymnasieelever op af stolene.

Alt i alt kan man inddrage korstogene i en række emner og diskussioner, der berører nogle af tidens varmeste emner. Derfor er der selvfølgelig al mulig grund til beskæftige sig med korstogene og korstogstiden i dag, mere end 1000 år efter Urban II's korstogsprædiken i Clermont i Frankrig.

Litteratur:

Robert Bartlett: The Making of Europe – Conquest, Colonization and Cultural Change 950-1300, Penguin 1994

Lars Peter Visti Hansen: Korstogene – Idé og virkelighed, Systime 2004. Bogens hjemmeside med tidslinie, litteraturliste, arbejdsspørgsmål, quiz, kildemateriale og beretningen om, og billeder fra, en korsfarerborg i Syrien m.m. findes på www.systime.dk/korstogene

Stephen Runciman: A History of the Crusades vol. 1-3, Penguin 1990-91

Jørgen Bæk Simonsen: Islam med danske øjne, Akademisk Forlag 2004